

Oponentský posudek disertační práce

Kateřina Šašková, *Asyrské náboženství s přihlédnutím k paralelám a odlišnostem ve Starém zákoně*. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta, katedra religionistiky. Vedoucí práce Prof. ThDr. Milan Balabán. Studijní program, Teologie. Studijní obor, Religionistika. Praha 2007, 286 str.

Autorka se ve své disertaci snaží o popis a vystižení nejdůležitějších a nejcharakterističtějších rysů náboženských představ, o nichž máme povědomost z písemných pramenů 2. až 1. tisíciletí př. Kr., pocházejících v převážné míře z oblasti severní Mezopotámie, která se stala jádrem jedné z nejvýznamnějších říší starověku, totiž říše asyrské. Toto „asyrské náboženství“, které se ovšem formovalo v dlouhém a složitém procesu vývoje pod vlivem jižnější a kulturně vyspělejší Babylónie a jejích náboženských představ a ještě mnohem staršího Sumeru, kulturního celku, který je třeba stále mít na paměti, pak srovnává s některými prvky náboženských představ a kultovní praxe příslušníků západosemitských izraelských kmenů, tak jak jsou doloženy v některých starších vrstvách knih Starého zákona.

Práce se v zásadě skládá ze čtyř vnitřně strukturovaných kapitol, z nichž první je věnována postavě ústředního božstva asyrského panteonu Aššura, jenž se stal z lokálně uctívaného boha, který na sebe z různých historických a ideologických příčin přijímal funkce a atributy jiných bohů tradičního mezopotamského panteonu, v očích svých ctitelů jejich nejvyšším vládcem a představitelem, ba dokonce s mnohými z nich počal být i ztotožňován. Autorka, podle mého názoru zcela správně, nepodlehla svodům definovat konečný výsledek tohoto procesu, jak bývá zejména v poslední době v pracích některých autorů zvykem (především S. Parpola), jako monoteismus, ale konstatuje, že „Aššurovo výsadní a do jisté míry izolované postavení vykazuje známky henoteismu“ (str. 224), což je charakteristika daleko přesnější a přiměřenější stavu vývoje náboženských představ v oblasti severní Mezopotámie první poloviny 1. tisíciletí př. Kr. Aššur ostatně nebyl jediným božstvem, které v asyrské „královské ideologii“ sehrávalo svou důležitou úlohu. Dalším z nich byl i Ninurta, syn nejvyššího vládce země boha Enlila, s nímž byl Aššur ztotožňován. Ninurtovu „synovskému“ vztahu k Aššurovi je věnována jedna z podkapitol (str. 36-40). I když závěry v ní obsažené jsou v zásadě správné, mohla být podrobnější a propracovanější, kdyby autorce neunikla jedna důležitá práce, která se k danému tématu vztahuje.¹ Další podkapitoly jsou pak věnovány vztahu Aššura k jiným „velikým“ božstvům mezopotamského panteonu, ženským (Ninlil, Ištar) i mužským (Šamaš, Marduk). K poslednímu z nich,

¹ Annus, Amar: *The God Ninurta in the Mythology and Royal Ideology of Ancient Mesopotamia*. State Archives of Assyria Studies, Vol. 14. Helsinki, The Neo-Assyrian Text Corpus Project 2002.

Mardukovi, se autorka ještě jednou vrátí v podkapitolách věnovaných novoročnímu svátku *akītu* a asyrské verzi babylónského mýtu o stvoření světa *Enūma eliš*.

Druhá kapitola se zabývá chrámem (É.ŠÁR.RA „dům veškerenstva“) boha Aššura ve městě Aššuru, jeho historií, uspořádáním i kněžským a hospodářským personálem včetně jeho mnohých funkcí a úkolů souvisejících s celkovým fungováním chrámu jako náboženské i hospodářské instituce. Třetí kapitola je pak věnována otázkám komunikace s božstvem, oficiální a osobní zbožnosti, postavení asyrského panovníka v kultu a kultovním obřadům, všemu tomu, co J. Bottéro ve své práci o mezopotamském náboženství² označuje za náboženské chování, v němž rozlišuje teocentrický a obřadný kult, do nichž spadá i modlitba, různé formy věštění a exorcismus.

Čtvrtá a poslední kapitola je pak věnována kultovnímu kalendáři, pokud ho lze z dochovaných pramenů rekonstruovat, jednotlivým svátkům slaveným v průběhu dvanáctiměsíčního ročního cyklu i ostatním periodicky se opakujícím či příležitostným svátkům. Největší pozornost je pochopitelně věnována slavnosti *akītu* v měsíci *nisannu*, o níž jsme poměrně dobře informováni z celé řady pramenů. V souvislosti s tím je probírána i problematika vzájemného vztahu božstev Aššura a Marduka, jež byla zmíněna již v první kapitole (str. 32-35), zde však především s ohledem na pozoruhodný text tzv. „Mardukova ordálu“, který je záslužně citován v plném rozsahu, a související otázky vzájemného vztahu babylónské a asyrské verze mýtu o stvoření světa, *Enūma eliš*. Zde rovněž konstatuji, že autorka opomenula nebo jí unikly některé relevantní práce vztahující se k tomuto tématu.³

Práce je doplněna seznamem použité literatury a pramenů, rejstříky jmennými a věcnými, seznámek zkratk a chronologickými přehledy; její text je doprovázen obrázky, mapami a tabulkami.

Autorka vychází ve své práci z dobré znalosti primárních pramenů i sekundární literatury, i když jí některé její tituly, jak bylo konstatováno, unikají. Práce jako celek je velmi dobře napsaná, systematicky uspořádaná a přehledná, závěry jsou jasně formulovány. Tu a tam jsem však nicméně narazil na některé drobnější chyby a nedostatky, které je třeba zmínit:

---

² Bottéro, Jean: *Nejstarší náboženství: Mezopotámie*. Praha, Academia 2005.

³ Lambert, Wilfred George: The Assyrian Recension of *Enūma Eliš*. In: *Assyrien im Wandel der Zeiten. XXXIXe Rencontre Assyriologique Internationale, Heidelberg 6.-10. Juli 1992*. Herausgegeben von Hartmut Waetzoldt, Harald Hauptmann. Heidelberger Studien zum Alten Orient, Band 6. Heidelberg, Heidelberg Orientverlag 1997, s. 77-79.

Lambert, Wilfred George: *Ninurta Mythology in the Babylonian Epic of Creation*. In: *Keilschriftliche Literaturen. Ausgewählte Vorträge der XXXII. Rencontre Assyriologique Internationale, Münster, 8.-12. 7. 1985*. Herausgegeben von Karl Hecker und Walter Sommerfeld. Berliner Beiträge zum Vorderen Orient, Band 6. Berlin, Dietrich Reimer Verlag 1986, s. 55-60.

text Anotace, též str. 130, 223: „theoforní element“ – má být „theoforní“.

str. 12: „subartejském jazyce“ – má být „subarejském jazyce“

str. 12, pozn. 19 et passim, citována zkratka SAA, v závěru práce uvedený seznam literatury a pramenů je však řazen podle jmen autorů a nikoli podle zkratk edičních řad, citované práce (Fales, Hunger, Kataja, Lanfranchi, Livingstone, Parpola, Watanabe, Starr) se proto obtížně hledají; totéž platí pro zkratku PNA (Baker, Radner), SAAS (Millard), SAACT (Talon)

výklad některých vlastních jmen je nepřesný, např. Aššur-rē'ûni „Aššur je můj pastýř“ – má být „Aššur je náš pastýř“ (str. 16, pozn. 62); Aššur-mušallim-napišti „Aššur je ten, jenž uchovává duši“ – má být „Aššur je ochránce života“ (str. 16, pozn. 66); Aššur-rā'im-napšāti „Aššur miluje duše“ – má být „Aššur miluje život“ (str. 131-132)

upřednostňoval bych skloňování vlastních jmen, např. „po dobytí elamského hlavního města Susy“ – lépe „města Sús“ (str. 11, pozn. 8); „bůh města Babylón“ – lépe „Babylónu“ (str. 12); „vzývání Ištar“ – lépe „vzývání Ištary“ (str. 26 et passim), v souvislosti se jménem této bohyně by bylo možná užitečné se hlouběji zamyslet nad tím, proč právě ona jako ženské božstvo (především bohyně tělesné lásky, str. 197-198) je obdařována titulem „paní bitvy a boje“; „Nergal se stal druhem vládkyně podsvětní říše Ereškigal“ (str. 210) – lépe „Ereškigaly“; „před Aššurem a Ninlil“ (str. 214) – lépe „Ninlilou“

zajímavá a složitá otázka mudrců *apkallu* by si zasloužila podrobnějšího rozvedení, literatura k tomu existuje,⁴ v ní pak je citována další

str. 197, „Dumuzi byl zřejmě nejznámějším mezopotamským mrtvým bohem“ – lépe „umírajícím bohem“

str. 199, k uvedeným slavnostem měsíce *Abu* viz též další literaturu⁵

str. 219, pozn. 1215, citovaný Aššurnasirpalův nápis je přeložen do češtiny⁶

Drobnější překlepy, anakoluty a gramatické chyby poznamenávám pouze *in margine* posuzovaného exempláře disertační práce.

Seznamy použité literatury a pramenů (primární, sekundární, pomocné) by bylo dobré sloučit v jeden seznam společný. Čtenář se těžko rozhoduje, kde kterou citovanou práci hledat. Ani autorce se naznačené dělení nepodařilo striktně dodržet; práce Olmsteda a Oppenheima patří podle mého názoru do sekundární literatury, naopak zase práce Farber-Flüge patří mezi primární

⁴ Prosecký, Jiří: Sedm mudrců, U-Anna Adapa, Óannés a další. In: *Chatřeššar. Ročenka Ústavu srovnávací jazykovědy Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2002-2003*. Editor Petr Zemánek. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2003, s. 71-94.

⁵ *Epos o Gilgamešovi*. Z akkadských, sumerských a chetitských originálů přeložili a úvodními studiemi opatřili Jiří Prosecký, Blahoslav Hruška a Marek Rychtařík. Ilustrace inspirované mezopotamskými artefakty nakreslila Jana Jiroušková. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2003, s. 22.

⁶ Pritchard, James B.: *Biblický atlas*. Praha, Česká biblická společnost 1996, s. 52.

zdroje. Práce Abusche, Langdona, Strecka a Thomsenové stojí mimo abecední pořadí v seznamu sekundární literatury a zdrojů. Problém citování podle zkratk (SAA) byl již zmíněn. Autorka by měla citovat důsledně podle příjmení autora/editora a roku vydání (např. Fales 1995; Parpola 1997 atd.), s výjimkou takových prací jako je AHW, CAD apod. (což ostatně činí).

Závěrem nicméně mohu konstatovat, že vzdor uvedeným připomínkám se autorka zadaného tématu zhostila úspěšně a že její práce odpovídá, podle mého názoru, nárokům kladeným na práci disertační. Doporučuji proto, aby práce Kateřiny Šaškové, *Asyrské náboženství s přihlédnutím k paralelám a odlišnostem ve Starém zákoně* byla jako práce disertační přijata.

Praha, 30. července 2007

PhDr. Jiří Prosecký, CSc.
Orientální ústav AV ČR

